

Obr. 7 Dětichštejnský palác za přestavby. Brno, 1927(?), negativ, 90 × 120 mm. Archiv MG, FOMZM I, sbírka fotografií, inv. č. N697

Obr. 8 Pohled do stálé expozice obrazárny. Brno, 1930–1935(?), negativ, 130 × 180 mm. Archiv MG, FOMZM I, sbírka negativů, inv. č. N545

Od 70. let 20. století se k institucionálním přidávají na zadní straně i razítka galerijních fotografií a v případě fotografovaných děl z majetku instituce galerijní razítko s políčky, kam byly perem dopisovány informace o sbírkovém předmětu (inventurní číslo, autor, název díla, datace, technika, rozměry) a často i číslo negativu.

Fotografická sbírka ve 2. polovině 20. století

Během druhé světové války byla činnost muzea omezena a roku 1944 bylo muzeum výnosem okupační zprávy úplně uzavřeno. Evidenční práce alespoň částečně pokračovaly, vedle snahy o zabezpečení sbírek a jejich převoz do depozitárních prostor mimo Brno. Po osvobození Československa bylo nutné zachráněné sbírky vrátit zpět do muzea, revidovat a restaurovat.

Také sbírka fotografií prošla po druhé světové válce revizí. Je pravděpodobné, že některé v té době evidované fotografie mohly pocházet z konfiskovaného „bývalého německého majetku“, neboť pracovníci obrazárny se podíleli na třídění konfiskátů v Brně i v okolí.²⁹ Došlo i k vyřazování a převodům, například roku 1946 bylo několik desítek fotografií s antickou tematikou převedeno do oddělení klasické archeologie Masarykovy univerzity.³⁰

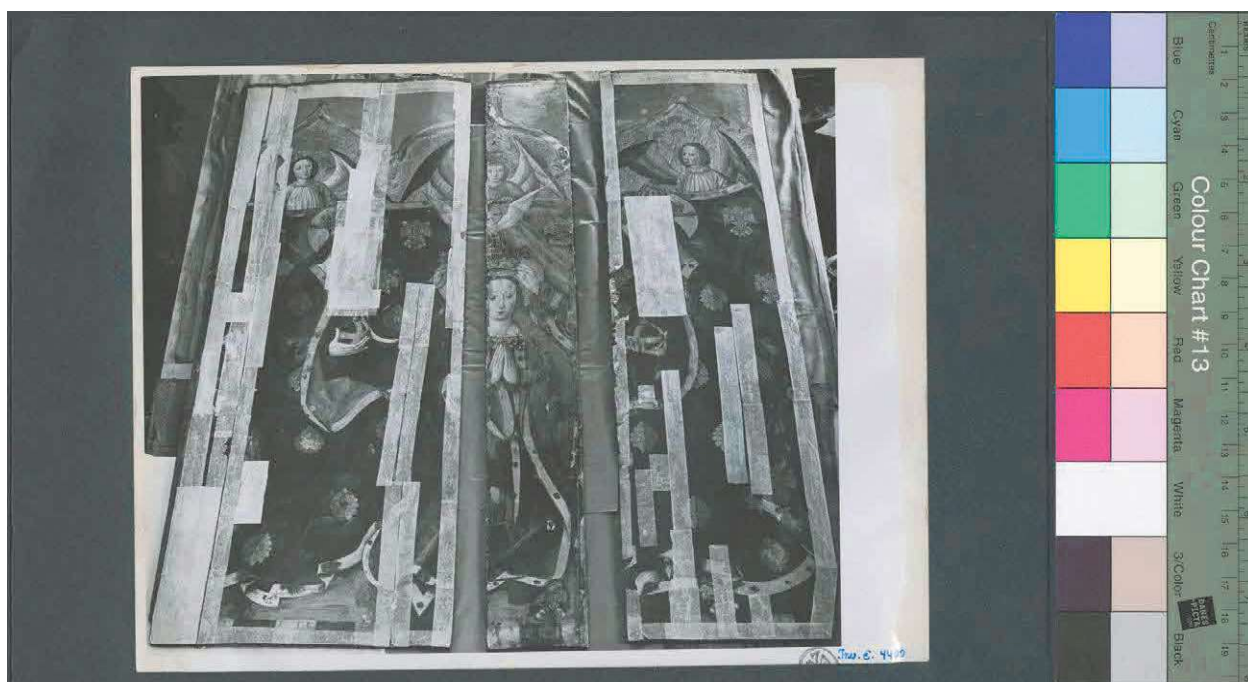
Roku 1948 opustil obrazárnu Albert Kotal, který byl jmenován profesorem semináře dějin umění Masarykovy univerzity.³¹ Ačkoli se sbírka fotografií později ještě značně rozrostla, Kotalovým odchodem skončilo období jejího největšího využití. Roku 1961 vznikla sloučením obrazárny Moravského zemského muzea a Uměleckoprůmyslového muzea Moravská galerie v Brně, pro vývoj fotografické sbírky to ale neznamenal žádnou změnu.

V 60. letech byly z fotografické sbírky vyčleněny reprodukce, „v důsledku specifických vlastností a pro jejich značně rostoucí počet.“³² Jednalo se o celkem 2500 reprodukcí a faksimilií, uchovávaných ve zvláštních slohách. Měly být převedeny přímo pod tehdejšího ředitele Jaroslava Kačera a nadále měly být vedeny ve zvláštní inventurní knize. V rámci pozdějších revizí byly nakonec pravděpodobně úplně vyřazeny, neboť do dnešní doby se dochovala pouze jedna sloha se 160 reprodukcemi. Nová inventurní kniha se nedochovala, o složení této části sbírky si tak lze udělat představu pouze podle informací z původních inventurních knih.³³

Aby byla orientace ve sbírce snazší, byly pořízeny lístkové kartotéky, jednak řazené abecedně podle autorů, a jednak tematicky, a to jak pro negativy, tak pro fotografie.

Ještě v 70. letech se v Bulletinu Moravské galerie zmiňuje důležitost sbírky fotografie „k účelům publikačním a studijním“ a snaha instituce o její systematické rozšiřování o fotografie „cizích uměleckých děl“, nezbytných pro badatelskou práci komparační a heuristickou.³⁴ Nicméně snaha rozšiřovat sbírku fotografií světového umění zůstala (i z důvodu existence železné opony) pouhým přáním. Od 50. let 20. století dominuje ve sbírce dokumentace činnosti instituce – fotografie soch a obrazů z kmenového fondu, pohledy do výstav a nových expozic nebo na restaurování výtvarných děl.

Výjimečným přírůstkem do sbírky fotografií jak velikostí, tak významem (jedná se o zhruba 1500 fotografií), byla sbírka Alberta Kutala, věnovaná středověkému umění, kterou galerie koupila po jeho smrti. O něco později darovala Kotalova manželka galerii menší soubor asi šesti set fotografií, kde jsou kromě gotického

Obr. 9 Koplán, Jiří. *Korunování Panny Marie, stav po rozřezání obrazu*. Brno, 1951(?), pozitiv, 310 × 220 mm. Archiv MG, FOMZM I, sbírka fotografií, inv. č. F4400

NÁRODOPISNÉ FOTOGRAFIE Z ROKU 1914 (RESP. 1913–1915) VE SBÍRCE MUZEA VYSOČINY PELHŘIMOV, P. O.

Miroslava Kvášová

V rozmezí dvou školních roků 1913/1914 a 1914/1915 vznikl jeden z nejcennějších celků, které podsbírka fotoarchiv v Muzeu Vysočiny Pelhřimov (dále MVP) soustřeďuje. Jedná se o fotografie s etnografickou tematikou, jež vznikly díky iniciativě obnovitele Musejního spolku v Pelhřimově a člena jeho výboru RNDr. Jana Frieda¹ a profesora pelhřimovského gymnázia Vojtěcha Černého.² Přesný důvod vzniku ani jednoznačná souvislost není prokázána, doba jejich vzniku i téma ale kopírují snahy Národopisné společnosti československé o vydání encyklopedického díla *Národopis lidu československého*.

Poprvé se idea encyklopedického národopisného díla vynořila v souvislosti s plánováním Národopisné výstavy československé v roce 1895. Realizace se ujala Národopisná společnost československá a v roce 1912 představil na schůzi Rady Národopisného muzea československého Karel Chotek myšlenku vícesvazkového díla zaměřeného na každodennost a kulturu venkova. Po několikaleté snaze byl vypracovaný dotazník, který obsahoval řadu otázek zajímavých se o rodinný i společenský život na vesnici, o lidové stavby, zvyky, jídla, vybavení domácnosti, poměry v rodině, oděvy, zemědělské nástroje, nářadí a další.³

Obr. 1 Novák, Antonín. *Zvonička na dědičné kovárně. Dehtáře, 1914, pozitiv, 90 × 120mm. MVP, inv. č. F892-8885-9*

Soustředit tolik informací nebylo možné bez součinnosti mnoha lidí, kteří v takovém prostředí žili a dokonale ho znali. Významnou úlohu proto sehráli učitelé všech typů a stupňů škol, mnozí z nich se také národopisem zabírali a publikovali své vlastní výzkumy. Oblast Českomoravské vysočiny byla jednou z prvních, kde akce probíhala, začala již v roce 1914. Zaštil ji pelhřimovský Musejní spolek a dne 3. června 1914 zahájil jednání s Okresní školní radou v Pelhřimově o možném zapojení učitelů při vyplňování dotazníku.⁴

Realizace nebyla snadná, protože vypukla 1. světová válka, řada učitelů byla povolána na frontu,⁵ mnohé obce nespolupracovaly a výzvy k vyplnění dotazníku nesplnily. Přes pokusy obnovit po válce sběr dat, se nepodařilo akci dokončit a svazek zaměřený na Vysočinu nikdy nevyšel.

Samotné dotazníky se staly součástí fondu Okresní školní výbor Pelhřimov Okresního archivu Pelhřimov (nyní Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Pelhřimov) a byly dlouho považovány za ztracené.⁶ Informace z nich byly v období první republiky vytěžovány jen minimálně při řešení dílčích tematických úkolů publikovaných v regionálních sbornících *Zálesí* a *Vlastivědný sborník českého jihovýchodu*. Komplexního zhodnocení se dočkaly až v novém tisíciletí. V roce 2006 vyšel ve *Vlastivědném sborníku Pelhřimovska*

Obr. 2 Černý, Vojtěch. Zvonička „dvoják“ před statkem čp. 6. Sedliště, 1914, pozitiv, 85 × 115 mm. MVP, inv. č. F892-8885-15

Obr. 3 Dvořák, Václav. Polygonální stodola. Lhotice, 1915, pozitiv, 90 × 120 mm. MVP, inv. č. F962-9785-29

kratičký článek Heleny Novákové, ten však nedává regionální dotazníky do širších souvislostí, dokonce ani nezmiňuje výchozí iniciativu Národopisné společnosti.

Zásadní prací, která obrátila pozornost k této dotazníkové akci na Pelhřimovsku jako celku a zhodnotila všechny dochované informace, je kniha *Život v povodí Želivky na počátku 20. století očima učitelů*. Podtitul Edice odpovídek na národopisné dotazníky z Pelhřimovska z let 1914 a 1919 dává odpověď na otázku pramenného základu této první regionální publikace, která nepoužívá dotazníky jako zdroj informací, ale učinila z nich samotný objekt bádání. Bohužel, dotazníky uložené v archivu nelze spárovat s fotografiemi z MVP – v muzeu jsou uloženy fotografie z obcí, ke kterým v archivu dotazníky chybí.

Fotografie původně vůbec nebyly cílem dotazníkového šetření, požadavek na ně se objevuje až po skončení války. Ve formuláři D rozesílaném Musejním spolkem Pelhřimov a podepsaném jednatelem dr. Karlem Junem a předsedou dr. Antonínem Linhartem se pod číslem 16 objevila otázka: „Je možno získati fotografické snímky Vaší obce a jednotlivých statků, zvonice a podobně a u koho?“⁷ Do té doby nebyla o pořizování obrazového materiálu v souvislosti s dotazníky řeč, přestože bylo zjevné, že ho bude potřeba. Je také nepopiratelné, že dr. Fried byl o záměrech národopisného soupisu dobře informován přímo od pramene, protože

v únoru 1912 se uskutečnila návštěva jednatele Národopisného muzea československého Karla Chotka, který v Pelhřimově přednášel o úloze krajských muzeí v národopisném bádání.⁸ V té době již byla rámcová myšlenka národopisné encyklopedie připravena a dr. Jan Fried, který v té době působil ve výboru Musejního spolku a jako dobrovolný pracovník také chod muzea zajišťoval a organizoval,⁹ se pravděpodobně rozhodl pořídit doplňující obrazový materiál, přestože ještě neznal přesné znění otázek a požadavků. I když v únoru roku 1913 nastoupil jako kandidát profesury na žižkovské gymnázium,¹⁰ spojení s Pelhřimovem nepřerušil, spíše naopak.

Nepodařilo se zjistit, jakým způsobem došlo ke spolupráci dr. Frieda s prof. Vojtěchem Černým při pořizování zmíněných fotografií. Nebylo ale zřejmě nutné prof. Černého příliš přemlouvat, protože také rád fotografoval a s muzeem na tomto poli spolupracoval.¹¹ Nefotografovali ovšem jen tyto jmenovaní pánové. Většinu snímků překvapivě pořídili studenti pelhřimovského gymnázia – dva septimáni Karel Bauer z Lesonic na Moravě a František Strnad z Řemenova, oktáváni Antonín Novák z Chvojnova a Stanislav Suk ze Zhoře na Moravě¹² a dva žáci kvinty Václav Dvořák z Pelhřimova a František Lepič z Mnichova Hradiště.¹³ Jednalo se o akci dobrovolnou a mimoškolní, protože v rámci výuky tato aktivita neproběhla. Z výroční

Obr. 4 Novák, Antonín. *Mušské kožichy z horáckého kroje*. Řežence, 1914, pozitív, 85 × 115 mm. MVP, inv. č. F889-8785

Obr. 5 Černý, Vojtěch. *Muš v kožichu s tulipány a čepici vydrovce s dudami leskovického dudáka*. Služátky, 1914, pozitív, 85 × 115 mm. MVP, inv. č. F957-6885

REŠTAUROVANIE FOTOGRAFIE NA VYSOKEJ ŠKOLE VÝTVARNÝCH UMENÍ V BRATISLAVE

Janka Blaško Križanová

V roku 2002 vznikla prvá spoločná myšlienka zástupcov americkej strany a našej školy, ktorej ideou bolo priniesť reštaurovanie fotografie na územie strednej Európy a zamerať sa na rozvoj výuky v oblasti ochrany a reštaurovania fotografie na Katedre reštaurovania (KR) na Vysokej škole výtvarných umení (VŠVU). Výučba sa postupne rozbiehala formou medzinárodných workshopov, seminárov a konferencií organizovaných predovšetkým na KR VŠVU v spolupráci s poprednými inštitúciami v USA – The Metropolitan Museum of Art (The MET), New York; North East Document Conservation Center (NEDCC), Andover; Getty Conservation Center (GCI), Los Angeles. Zúčastnili sa ich hlavne reštaurátori papiera, ale aj archivári, kurátori a iní odborníci v danej oblasti z pätnástich krajín strednej a východnej Európy.

Katedra reštaurovania VŠVU sa tak pod vedením profesora Borisa Kvasnicu stala centrom vzdelávania a šírenia poznatkov o reštaurovaní fotografie v našej časti Európy. V roku 2006 sa vďaka veľkej snahe všetkých zúčastnených strán podarilo na pôde KR VŠVU etablovať túto novú špecializáciu v oblasti reštaurovania fotografie ako súčasť Ateliéru reštaurovania diel na papierovej podložke a fotografie.

Obr 1. Mgr. art. Kitti Baráthová pri semestrálnej obhajobe reštaurovania fotografických diel z Galérie mesta Bratislava

Od roku 2008 pôsobím v tomto ateliéri a predovšetkým sa podieľam na výučbe reštaurovania fotografie, kde mám úlohu garanta reštaurátorských zásahov mojich študentov, ale aj vedeckej, zbierkovej a vystavovateľskej činnosti a reštaurátorskej praxe. Naša škola je výnimočná aj tým, že sa jej podarilo zaviesť a dodnes udržať výučbu reštaurovania fotografie v troch stupňoch vysokoškolského štúdia. Bolo to možné aj preto, že vyučujúci sa dlhodobo a priebežne školili v tejto oblasti. Neustále vzdelávanie a konfrontáciu na domácich či svetových konferenciách považujeme za veľmi dôležité pre správny rast pedagóga a udržiavanie odboru na úrovni aktuálnych reštaurátorských prístupov.

Počas štúdia na VŠVU, ale aj postgraduálne, som absolvovala viaceré zahraničné stáže (2007 – 2008 Internship v GCI, 2013 – 2016 Research fellowship v The MET), ktoré formovali moje reštaurátorské založenie a prístup. Mohla som spoznať rozmanité spôsoby a prístupy od nedeštruktívneho výskumu až po reštaurátorské zásahy.

Aktivita odboru reštaurovania fotografie na VŠVU boli od začiatku pravidelne prezentované na verejnosti. V roku 2011 sme výstavou "5 rokov reštaurovania fotografie na Slovensku" v Stredoeurópskom dome fotografie po prvý raz verejnosti predstavili najmä študentské práce odboru reštaurovania fotografie, ale aj ozrejmili vznik a históriu odboru v širších súvislostiach. V roku 2012 sme v Galérii Médium VŠVU výstavou "Understanding Photography" priblížili bilanciu prínosu workshopov, prenosu získanej skúsenosti na iné odborné pracoviská v priestore východnej Európy, zúročili snahy mnohých kolegov, partnerov, ako aj pedagógov a študentov KR VŠVU. Výstava slovenských dagerotypov na Bratislavskom hrade pod názvom "Zrkadlo s pamäťou", ktorá sa konala v roku 2013, je dobrou ukážkou tímovej spolupráce medzi doc. Mgr. Bohunkou Koklesovou, PhD., (historička umenia), doc. Mgr. art. Janou Hojstřičovou, ArtD., (fotografka), doc. Pavlom Chomom, akad. mal., (dizajnér) a mnou (reštaurátorkou fotografie). Výstava bola uskutočniteľná hlavne vďaka osloveniu a pozitívnej reakcii zo strany regionálnych múzeí, galérií či archívov, kde sa podarilo správne identifikovať vzácne dagerotypy. Naš tím týmto dokázal vedecky čiastočne doformulovať obraz fotografického vývoja na Slovensku v druhej polovici 19. storočia.

Za posledných desať rokov sme spolu s kolegynami získali dva rozsiahle granty KEGA, ktoré podporili výučbu v oblasti prinavrátenia historických fotografických techník do aktívnej výučby a tvorby študentov, zabezpečili základné nedeštruktívne metódy výskumu určené na výučbu správnej identifikácie fotografických techník a ich následného reštaurovania. Dôležitou súčasťou odboru reštaurovania fotografie je aj výstavba referenčnej fotografickej zbierky, ktorú postupne budujeme už od prvých rokov 21. storočia. Vydali sme učebnicu *Renesancia historických fotografických techník* (ed. Jana Hojstříčová), ktorá sa zaoberá historicko-technologickým kontextom najvýznamnejších fotografií na Slovensku

a identifikáciou najpoužívanejších fotografických techník 19. storočia.

Mojou víziou je, že sa s programom zameraným na reštaurovanie fotografie dostaneme do povedomia v globálnom rámci Európy a sveta, aby sme si nezískali uznanie len ako dobrí žiaci a nasledovatelia, ale aby sme sa im vedeli vyrovnat' kvalitou vzdelania aj vzdelávania a úrovňou tvorby a tiež, aby sme s programom v oblasti reštaurovania fotografie na KR VŠVU rovnocenne stáli po boku krajín ako Holandsko, Francúzsko, Taliansko, Nemecko, Anglicko či USA. Veľkou výzvou je posunúť sa od historicky vzdialených fotografických procesov a novších analógových fotografických techník až do digitálnej fotografickej súčasnosti.

Referenčná zbierka KR a KFaNM VŠVU
(KF a NM – Katedra fotografie a nové médiá)

Referenčná zbierka KR a KFaNM VŠVU